

Folklór jako významný socializační prvek na východním Slovensku

Petr Humpolíček

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petr HUMPOLÍČEK**
Osobní číslo: **H108094**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Folklór jako významný socializační prvek na
Východním Slovensku**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS „Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách“ (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na rozdělení folklorní oblasti Východního Slovenska
- na sociální ovlivnění folklóru v minulosti

- na sociální ovlivnění folklóru v dnešní společnosti

Součástí práce bude sociologický průzkum (event. drobný sociologický výzkum) zaměřený na vnímání folklóru na Východním Slovensku v dnešní společnosti

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Barta V., L'udová klenotnica Slovenska, AB Art press 2005

Beňušková, L'udová kultura, Dajama 2010

Eliáš M. a K., Zeman M., U nás také obyčej, Matica sloveská 2008

Majling V., Ta dala mamka, ta dala dcérku, CPRESS 2009

Petr D. a L., Slovesko křížem krážem – Východní Slovensko, Universum 2010

Poloczek F., Slovenské ľudové piesne III. Bratislava 1956

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Miloslav Jůzl**

Datum zadání bakalářské práce: **16. března 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2013**

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Muhlpackr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

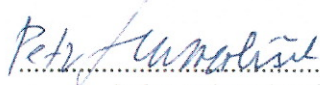
PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Jméno, příjmení studenta

V Brně

4.4.2013

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělěčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřená na folklór jako významný socializační prvek východního Slovenska. V bakalářské práci zmiňuji folklórní oblasti východního Slovenska jako Spiš, Šariš, Zemplín. S tím spojené tance a lidové kroje těchto oblastí. Další složkou bakalářské práce jsou lidové zvyky a tradice na Slovensku. Zde popisuji lidové tradice a zvyky jako svatba, pohřeb a priadky.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části uvádím geografické rozdělení východního Slovenska, historii folklóru, lidové zvyky a tradice. V praktické části sleduji názory respondentů na lidovou kulturu a lidové tradice pomocí dotazníkového šetření.

Klíčová slova: folklór, lidové tradice, kultura, východní Slovensko, Spiš, Šariš, Zemplín.

ABSTRACT

The bachelor thesis focuses on folklore as an important factor of socialization in the region of Eastern Slovakia. In the thesis there are mentioned folklore regions of Eastern Slovakia such as Spiš, Šariš, Zemplín; and the dances and folk costumes of these regions. Next part of the thesis is folk customs and traditions in Slovakia. Here I describe folk traditions and customs such as wedding, funeral and spinning parties.

The bachelor thesis is divided into a theoretical and a practical part. In the theoretical part I introduce the geographical division of Eastern Slovakia, the history of folklore, folk customs and traditions. In the practical part I deal with respondents' opinions of folk culture and folk traditions with the help of a survey.

Keywords: folklore, folk traditions, culture, Eastern Slovakia, Spiš, Šariš, Zemplín

Moto:

„ Zbavme folklór pozlátka a vraťme mu prostotu! Nenecháme se unést pouze líbivými stylizacemi, zbavenými folklórního obsahu. Vracejme se k pramenům. Sledujme zrod písní, které skládají lidé mezi námi, naslouchejme říkáním, která zaznívají při oslavách i rozloučeních, při výročních obřadech a slavnostech, při vítání do života, o svatbě, snažme se porozumět malovanému slovu, které vyšívají stařenky svým vnukům, všimněme si darů, jež dostáváme od svých přátel a spolupracovníků, a uvědomujme si, proč nám je dávají, a co z toho pro nás vyplývá. Zkusme aspoň trochu vrátit krásu a poezii každodennímu životu, rozpoznávat všední den od svátku, neignorujme proměny přírody i člověka během roku. Nevyhýbejme se spoluobčanům a při setkání s nimi raději alespoň pozdravme. Mějme úctu k starším a učme se z jejich zkušeností. To vše je poučením z tradice. Hledejme také správný vztah k folklóru, rozvíjejme jeho odkaz, hledejme různorodé, zasvěcené a citlivé přístupy k jeho propojení s dnešním životem. Zasazujme se o systematické uplatňování folklórního umění i ostatních tradic lidové kultury ve společenském a kulturním životě obcí a regionů; vždy však ústrojně a podle místních podmínek, ve vhodném a účelném výběru. Nepodceňujme ani nepřeceňujme dnešní způsoby existence folklóru a snažme se o plné uplatnění jeho autentických i stylizovaných, spontánních i organizovaných projevů. Vydávejme se za poznáním kořenů a podstaty lidové kultury, abychom mohli zasvěceně uvažovat o jejich hodnotách pro dnešního člověka: pro citovou a estetickou výchovu mladé generace, pro vytváření mezilidských vztahů, pro zajištění posloupnosti pokolení. Pak i vystoupí základní všelidské vlastnosti a hodnoty, obsažené v tradicích lidové kultury – čestnost, pravdivost, spravedlnost, solidarita, vzájemná úcta, krásu, prostota. Poučení z tradice v této rovině už ztrácí folkloristický kolorit a dává lidové kultuře hluboce lidský smysl.“

/Václav Frolec: Prostá krásu. Praha, Vyšehrad 1984/

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Děkuji profesoru doc. PhDr. Ph.D. Miloslav Jůzlovi, za ochotu a za spolupráci se zpracováním bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 SLOVENSKO Z GEOGRAFICKÉHO POHLEDU	13
1.1 VÝCHODNÍ SLOVENSKO	13
1.1.1 SPIŠ	14
1.1.2 ŠARIŠ A ZEMPLÍN	15
1.2 PŘÍRODNÍ ÚKAZY A KULTURNÍ PAMÁTKY VÝCHODNÍHO SLOVENSKA	16
2 ETNOGRAFIE FOLKLÓRU	17
2.1 ZÁKLADNÍ POJMY FOLKLÓRU	17
2.2 HISTORIE FOLKLÓRU	20
2.3 NEHMOTNÉ KULTURNÍ DĚDICTVÍ	20
2.4 OSOBNOSTI, KTERÉ OVLIVNILY LIDOVOU KULTURU NA SLOVENSKU	21
3 LIDOVÝ ODĚV JAKO NEDÍLNÁ SOUČÁST FOLKLÓRU	23
3.1 DOPLŇKY LIDOVÉHO KROJE	23
3.2 LIDOVÝ ODĚV V SOUČASNOSTI	25
4 ETNOGRAFICKÉ FOLKLÓRNÍ OBLASTI VÝCHODNÍHO SLOVENSKA	26
4.1 FOLKLÓRNÍ OBLAST ŠARIŠ	26
4.2 FOLKLÓRNÍ OBLAST SPIŠ	27
4.3 ZEMPLÍNSKÁ OBLAST	29
5 SLOVENSKÉ ZVYKY A TRADICE ODLIŠNÉ OD ČESKÝCH	31
5.1 SLOVENSKÁ SVATBA A JEJÍ SPECIFIKA	31
5.1.1 Předsvatební období	31
5.1.2 Svatba	32
5.1.3 Posvatební období	33
5.2 POHŘEB A S NÍM SPJATÉ ZVYKY	34
5.3 PRIADKY	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
6 VLASTNÍ VÝZKUM	37
6.1 CÍL PRÁCE	37
6.2 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH PROBLÉMŮ	37
6.3 CHARAKTERISTIKA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ A POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU	37
6.4 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	38
6.5 ZÁVĚRY ŠETŘENÍ	49
ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54
SEZNAM GRAFŮ	56
SEZNAM OBRÁZKŮ	57
SEZNAM TABULEK	58
SEZNAM PŘÍLOHA	59

ÚVOD

Otevíráte práci, která se Vám snaží přiblížit folklór jako významný socializační prvek na východním Slovensku. Když se poohlédneme do historie a poměříme, jak lidé přistupují k folklóru dnes a jak k němu přistupovali v minulosti, máme v některých věcech velké mezery a mohu potvrdit, že lidová kultura a lidové tradice se začínají vytrácet z našich domácností jako pára nad hrncem. Dříve byl folklór a lidové zvyky každodenním rituálem a pro mnoho z nás velkým svátkem. V dnešní době se lidové tradice a folklór zcela vytratil z našeho života a můžeme se s ním setkat jen na folklórních festivalech či na veřejných vystoupeních, které organizují folklórní soubory.

Inspirací pro výběr tématu mé bakalářské práce byl můj celoživotní koníček. Chodím do folklórního souboru Jánošíček, ve kterém působím v taneční složce již 15 let. Tento soubor se zabývá folklórem celé oblasti Slovenska, proto je v České republice považován za raritu, udržování lidových tradic. Náš soubor zpracovává folklór oblastí jako Šariš, Zemplín, Horehroní, ale i Myjavu a Terchovou. Tyto některé oblasti bych Vám rád přiblížil ve své bakalářské práci, jelikož je považuji za nejkrásnější oblasti Slovenska. Vedoucím našeho souboru je Jozef Kozub, kterého pokládám již za osobnost slovenského folklóru, který vytvořil na desítky choreografií našemu souboru. Náš vedoucí se narodil v malebné slovenské vesničce Likavka. Již od útlého dětství byl členem několik folklórních souborů jako Liptov a poté i vojenský soubor Jánošík, dnešní Ondráš. Díky němu a jeho bohatých zkušenostech s folklórem se řadíme mezi prestižní folklórní soubory Jižní Moravy se specifickým slovenským folklórem.

Dále bych chtěl v mé bakalářské práci upozornit na lidové zvyky a tradice nejen východního Slovenska, ale i lidových tradic obecně. Zaměřil jsem se hlavně na lidové tradice spojené se svatbou, pohřbem a dnes už zcela zapomenuté priadky. Lidové tradice byly v našich životech neoddělitelnou součástí základních životních etap ať už jednotlivce, tak i celého širokého společenství. Proto jsou pro nás lidové tradice důležité a měli by jsme si je udržovat a předávat z generace na generaci.

Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola se zabývá geografickým rozdělením východního Slovenska na oblasti Šariše, Zemplína a Spiše. V této kapitole jsem se také zaměřil na vypsání některých významných měst, které svojí historií a kulturou jsou někdy opomíjeny. V druhé kapitole jsou popsány některé základní pojmy etnografie folklóru jako lidová slovesnost, lidová píseň, lidový kroj, ale i historie

folklóru a významné osobnosti, které folklór ovlivnily. Ve třetí kapitole se zaměřuji na lidový oděv, na vznik a vývoj lidového oděvu, ale i na různé části krojů. V této kapitole se také zaměřuji na lidový oděv současnosti. Čtvrtá kapitola je zaměřená na rozdělení folklórních oblastí východního Slovenska. Na oblasti Šariše, Zemplína a Spiše. V této kapitole také dopodrobna uvádím lidové tance, ale i kroje daných oblastí. Poslední, tedy pátá kapitola, pojednává o zvycích a tradicích na Slovensku, které se od našich určitým způsobem liší. Jsou to například „slovenská tradiční svatba, pohřeb a priadky“.

V **praktické části** jsem sledoval názory respondentů na lidovou kulturu, folklór a lidové tradice. Oslovil jsem určitý počet respondentů a pomocí dotazníkového šetření jsem se snažil zjistit, zda lidé v dnešní době dodržují lidové tradice.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SLOVENSKO Z GEOGRAFICKÉHO POHLEDU

Slovensko s rozlohou 49 tisíc km² a počtem obyvatel 5,4 milionů leží ve střední Evropě a je samostatným státem od roku 1993. Sousedí s Českou republikou, Polskem, Rakouskem, Maďarskem a Ukrajinou.

Oficiální název je Slovenská republika, úředním jazyk je slovenština. Hlavní město je Bratislava, kde sídlí občanů zvolený prezident. Slovenská republika je členěna na 8 krajů a 79 okresů.

Slovensko má 9 přírodních národních parků s působivými skalnatými masívy, hlubokými roklinami s množstvím jezer, vodopádů, jeskyň a propastí. Je zde 14 zpřístupněných jeskyní, 360 jezer a přehrad s plážemi, 1472 termálních pramenů a minerálních vod, mnohé s léčivými účinky, 23 lázní a více jak 40 rekreačních areálů s léčebnou termální vodou, velké množství památek a téměř 200 hradů a zámků (Bártová, 2003).

1.1 Východní Slovensko

Východní část Slovenska považuje mnoho turistů za nejkrásnější část této země. Je to oblast sestávající se z řady menších geograficky a turisticky zajímavých lokalit. Patří mezi ně Východoslovenská nížina, Vihorlatský vrch, Bukovské vrchy a část pohorí Čergov. Tento ekonomicky nepříliš bohatý region je velmi krásný, na jedné straně jsou krásná města s bohatou historií, na straně druhé velmi krásná příroda, kterou představují Nízké a Vysoké Tatry. Na východě Slovenska najdeme třeba jezero s průzračně čistou vodou „Mořské oko“, v oblasti Vysokých Tater – Popradské, Štrbské a Skalnaté pleso.

V kulturní oblasti je dominantní Folklórní festival „Východná“, který se už tradičně koná první červencový víkend v místním dřevěném amfiteátru. Festival je zařazený do kalendáře akcí prestižní organizace C.I.O.F.F. V areálu se nachází stálá přírodní expozice dřevěných lidových plastik. Zajímavý je nově vybudovaný přírodní amfiteátr, kterého dominantu tvoří 28 metrů vysoká vyhlídková věž „Májka“, ze které je možné zhlédnout krásnou panoramu Vysokých, Západních i Nízkých Tater. (Bártová, 2003)

1.1.1 SPIŠ

Spiš je nejznámější a nejnavštěvovanější oblastí východního Slovenska a možná i celé země. V této oblasti se nachází Vysoké Tatry, divoká a rozklenutá krása soutěsek Slovenského ráje, ale i neporušená krása Pienin a Zamaguří. Je zde mnoho historických skvostů, jako Spišský či Ľubovnianský hrad, města Levoča či Kežmarok, nebo kostely ve Spišské Kapitule a Žehře. Historie Spišské oblasti je nesmazatelně vepsána různými architektonickými slohy. I ty nejzapadlejší vesničky ohromí cennými stavbami - Bajerovce, Dravce, Výborná, v některých vesničkách se dochovaly i dřevěné domky lidové architektury – Nižné Repaše, Osturňa, Ždiar (Petr, L. a Petr, D., 2010).

Spišská župa se utvořila na přelomu 13. a 14. století. Centrem byl ve středověku Spišský hrad, poté bylo centrem Spiše město Levoča. Na Spiši existovalo několik samosprávných útvarů. Byly to Společenství spišských Sasů, Stolice spišských kopiníků a Provincie 24 spišských měst. V čase tereziánských a josefínských reforem zde došlo k velkému osídlování Rómů. Ti zpočátku osídlovali jen okraje obcí. Dnes existují osady s chatrčemi v různých vesničkách Spiše.

Dalšími obyvateli Spiše jsou Goralí, kteří tvoří podstatnou část Spiše a liší se od ostatních obyvatel zvláštním nářečím, oděvem i folklórem. Charakteristickou goralskou obcí je Ždiar, kde jsou různé malebné srubové domy, zde naleznete vše ohledně folklóru a krojů těchto obyvatel (Beňušková, 2010).

Poprad

Poprad má 54 tisíc obyvatel, je tedy největším městem Spiše a třetím největším městem východního Slovenska. Město vzniklo sloučením pěti původně samostatných spišských měst – Poprad, Vělké, Spišské Soboty, Matejovců a Strážů pod Tatrami, které nyní tvoří městské čtvrti (Petr, L. a Petr, D., 2010).

„První písemný doklad o Popradu pochází z roku 1250. Po nájezdech Tatarů přichází do oblasti mnoho Němců. Spišská Sobota se stala na dlouhou dobu opevněným městem, poslední část opevnění, tzv. Popradská brána, byla zbourána v roce 1870.“ (Bártová Iva, Slovensko, Praha 2003, stran 156, strana 111).

Kežmarok

Kežmarok je malebné historické město se 17 tisíci obyvateli. Za největší skvost Kežmaroku je Kežmarský hrad, který byl postaven v roce 1462 jako gotická pevnost. I další památky Kežmaroku stojí za zmínění a to mimořádně cenný dřevěný artikulární

kostel z roku 1717. Tento kostel byl postaven z tisu a červeného smrku a bez použití jediného kousku kovu. Dřevěný je i jeho barokní interiér. V Kežmaroku je i velmi historicky cenná školní knihovna s 10 tisíci svazky knih, která je přístupná veřejnosti (Lacika, J., 2002).

Levoča

Levoča se právem pyšní titulem nejkrásnější město Slovenska. Tvoří jej soubor kulturněhistorických památek vysoké hodnoty a je jedním z nejnavštěvovanějších měst. Levoča je umístěna v obdélníku ohraničeném prstencem cihlových městských hradeb a nachází se v severní části Hornádské kotliny a bývala správním centrem oblasti Spiše. Mezi nejkrásnější památky Levoče patří kostel sv. Jakuba, který leží v historickém centru Levoče. Tento kostel byl postaven kolem 15. století. Velice cenný je jeho neporušený pozdně gotický interiér, kde můžeme vidět fresky z konce 14. století (Petr, L. a Petr, D., 2010).

1.1.2 ŠARIŠ A ZEMPLÍN

Šariš je oblast s mnoha historickými regiony. Oblast Šariše se může pyšnit trojicí historických měst – Bardejovem, Prešovem a Sabinovem. Na Zemplín jezdí mnoho turistů za rozmanitým temperamentním zemplínským folklórem, znamenitým tokajským vínem a romantickými lužními lesy i pralesy Národního parku Poloniny. Najdeme zde také například zříceninu jednoho z největších středověkých hradů na Slovensku a to nad městečkem Velký Šariš.

Prešov

Prešov má přibližně 94 tisíc obyvatel a je třetím největším městem Slovenska. Na prosperitě tohoto města má svůj velký podíl hlavně obchod s vínem v roce 1299. Město Prešov si dodnes zachovalo postavení kulturního centra východního Slovenska. V Prešově je velmi proslulá jedna z městských částí Solivar. V Solivaru se těží sůl a je také proslulý paličkovanou krajkou.

Sabinov

Další známé město Sabinov má 12,2 tisíc obyvatel a získal výsady svobodného královského města ve stejném roce jako Prešov, tedy v roce 1299. Sabinov má poměrně zachované historické jádro, které je částečně uzavřeno do zachovaných hradeb s krásnými památkami, které jsou soustředěny do vřetenového tvaru. Centrum tohoto města si zachovalo středověký půdorys. V tomto městě se natáčel film „Obchod na korze“. Tento

film, který r. 1966 jako první československý snímek, získal Oscara. Nejznámější památkou Sabinova je původně gotický římskokatolický kostel sv. Jana Křtitele (Lacika, J., 2002).

Bardejov

Bardejov je jedním z nejkrásnějších středoevropských měst s výjimečným centrem, který má 33,4 tisíc obyvatel. V roce 2000 bylo zapsáno do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. První odkazy na toto město jsou od roku 1247, zde již v této době stával cisterciácký klášter. Okolo kláštera vznikla osada, která se poté stala důležitým obchodním a řemeslnickým centrem.

1.2 Přírodní úkazy a kulturní památky východního Slovenska

Asi nejkrásnějšími přírodními úkazy východního Slovenska jsou Vysoké Tatry. Vysoké Tatry jsou nejvyšším slovenským pohořím a díky své nadmořské výšce nad 2 500 metrů se řadí mezi velehory. Nejvyšším vrcholem Východních Tater je Gerlachovský štít, který je 2 655 metrů vysoký, ale i další hory v této oblasti stojí za zmínku, jelikož 24 vrcholů převyšuje výšku 2 500 metrů. Na rozdíl od Alp Vysoké Tatry nemají předhůří, a proto pohled na Vysoké Tatry je z Popradské kotliny na prudce stoupající svahy velehor ohromující.

Mezi kulturní památky Slovenska patří jak lidové stavby, tak i tradice a kroje, které se na Slovensku nosily donedávna a i dnes v mnoha vesnicích uvidíte ženy i muže v lidových krojích chodících například do kostela (Petr, L. a Petr, D., 2010). Ve Vysokých Tatrách vzniklo mnoho přírodních jezer, která se nazývají plesa. Největší z nich jsou Wielki Staw Polski a Morskie Oko, které jsou na polské straně Vysokých Tater. Dalším úkazem Vysokých Tater, je pozemní železnice „Zubačka“, která spojovala Poprad a Vysoké Tatry. Krásným místem je i Hrebienok, kam v této době míří mnoho turistů a výletníků. (Petr, L. a Petr, D., 2010)

Nejmenším Národním parkem jsou Pieniny. Pod masívem Tři korun si řeka Dunajec razí cestu vápenatým průlomovým údolím, který patří mezi největší přírodní úkazy Pieninského národního parku. V r. 1967 byl vyhlášen za státní přírodní rezervaci. Atrakcí tohoto území je splav na dřevěných vorech největším kaňonem ve střední Evropě - kaňonem řeky Dunajec.

2 ETNOGRAFIE FOLKLÓRU

Poprvé termín folklór užil anglický badatel W. G. Thoms v roce 1846 na označení lidové moudrosti či lidových vědomostí. Termínem folklór se nejprve označoval hlavně materiál, poté se začal tímto termínem označovat i vědní obor, který tento materiál zkoumá. V západní Evropě, hlavně u Italů, Francouzů, Španělů a částečně i u Angličanů a Němců, se pod folklórem rozumí v podstatě celá lidová kultura, hlavně kultura duchovní, do toho se také počítá kromě lidové slovesnosti i lidové zvyky a pověry. Celkově po této stránce došlo v západní Evropě k podstatnému sblížení pojmu „folklór a lidová kultura“.

2.1 Základní pojmy folklóru

Lidová slovesnost

Lidovou slovesnost chápeme jako specifickou součást slovenské umělecké tvorby a jako taková tvoří předmět samostatné vědní disciplíny, folkloriky, nebo také vědy o lidové slovesnosti. Folklorika, jako vědní disciplína má své vlastní metody sbírání i metody studie lidové slovesnosti, která odpovídá lidové umělecké tvorby. Lidová slovesnost je zvláštní druh slovenské umělecké tvorby, která se vyznačuje některými rysy, kterými se podstatně odlišuje od literatury. Na prvním místě je potřeba uvést ústní charakter.

Ústnost folklóru je jeden z typických příznaků jeho existence a rozšiřování podmiňuje celou řadu zvláštností, které jsou vlastně jen lidová slovesnost. Ústní slovesnost souvisí také nezbytně s jeho variačním procesem. V oblasti lidové slovesnosti se nesetkáváme v podstatě nikdy s pevnou podobou folklórního díla, ale jen s určitou variantou. Ústní folklór ovlivňuje v podstatné míře i jeho ideovou náplň i uměleckou formu. Lidová slovesnost se v procesu ústního podání mění a vyvíjí se z pokolení na pokolení. Ideová náplň lidové slovesnosti se může měnit při přechodu z jednoho prostředí do druhého. Ústnost folklóru je podmíněna i jeho uměleckou formou. Mnoho vypravěčů v souladu s estetickými požadavky zkracuje či vynechává místa či doplňuje text o svoje zkušenosti. To vše ulehčuje vypravěči či zpěvákovi aktivně a tvořivě se zúčastnit na realizování živé folklórní tradici.

Další speciálnost lidové slovesnosti je dána dále tím, že je uměním kolektivním. Kolektivnost lidové slovesnosti se týká její existence a rozšíření. Otázka kolektivnosti lidové slovesnosti byla položena už při samém zrodu folkloriky. Příslušníci mytologické školy postavili první ucelenou teorii lidové slovesnosti jako kolektivního umění. Zastávali

stanovisko, že lidová slovesnost je neosobní, bez autora, že je produktem tradice. Kolektivní povaha lidové slovesnosti nevylučuje otázku individuální tvorby jednotlivce, naopak podtrhuje a zvýrazňuje ji. Kolektiv je hlavně nositelem určité tvořivé tradice, ideových a politických názorů, estetických norem a společenského vědomí (Melicherčík, A., 1959).

Lidové písně

Lidová píseň provází člověka celý život při nejrůznějších příležitostech a v rozličných podobách. Obecně lidová píseň poskytuje příležitosti k hudebnímu projevu, vnímání a citovému prožitku. V minulosti byl prostor pro osvojování i lidových písní hlavně při příležitosti rodinných zvyků či svátků. V současné době jsou to hlavně folklórní soubory a kolektivy, které vedou děti k lidové písni (Ondrušová, V., Uhlíková L., 2006).

Lidový oděv

Lidový oděv patří mezi základní projevy lidské kultury a jeho historie je odrazem celého lidstva. Mezi největší projevy lidové kultury v oblasti lidových oděvů patří na Slovensku rolnický oděv. Tento oděv, či později kroj, byl velmi spjatý s historií národa a odrážel společensko-hospodářské podmínky, charakter zaměstnání, způsob života, ale i estetické cítění Slováků, kteří většinou žili na vesnicích (Nosáľová, V., 1983)

Dříve měl kroj podobu košilového stylu, až v období středověku se začal postupně formovat až do podoby, kterou známe z dobových dokladů z konce 18. a začátku 19. století. Významným momentem v lidovém oděvu byla znalost výšivky, ke kterým se přidala i barva vyšitých nití. Typem kroje se členilo i obyvatelstvo. Chudí si oblékali dnes už kroje podle toho, která forma oděvu jim byla dostupnější. Bohatí zase podle toho, jak by mohli dát najevo svoje majetkové, ale i společenské postavení ve společnosti (Bosák, M., Bosák R., 2006).

Obr. 1. Kroje východního Slovenska

Kroje – východné Slovensko

Zdroj: Bosák, M., Bosák, R. *Zvyky a tradície na Slovensku*. Prešov: Spoločnosť Michala Bosáka, 2006, s. 225.

Lidový tanec

Ve svém prvním stádiu byl tanec neodlučitelnou součástí primitivního umění jako celku. Byly to rytmicky organizované pohyby, které člověk dělal spontánně, jako projev různých emocí (radosti, síly, bojového vzrušení, lovecké vášně). V podmínkách společnosti byly tance také důležitou složkou magických úkonů, kterými chtěl člověk ovládnout přírodu. Byly pro člověka více potřebou – součástí každodenního života, prostředkem, kterým si zabezpečovaly existenci – než uměleckým zážitkem. (Na pomoc práci folklorních souborů v Československé lidové armádě, 1987)

Lidové tance vychází z přirozených pohybů, běhu, z chůze, skoků, ale také z obrátů, podupů, tleskání a jiných pohybů, které jsou v nich prostorově, dynamicky, ale i rytmicky stylizované pro zamýšlené vyjádření. Lidové tance jsou v jednotě s hudbou a životním prostředím. Velmi spjaté s lidovým tancem je i lidová píseň a lidový oděv, který je pro každou oblast typický (Bosák, M., Bosák R., 2006).

2.2 Historie folklóru

Dnešní vztah k folklórnímu dědictví a tradicím lidové kultury vůbec se začal formovat hned v prvních poúnorových dnech roku 1948, v atmosféře boje za novou kulturu, oproštěnou od dekadentních výstřelků, kulturu pro široké masы národa, v boji za kulturu lidovou a národní. Pochopit lid, jeho život, touhy a strasti a dát jim přiléhavý výraz - tato myšlenka udávala směr kulturnímu vývoji, stala se impulsem k výraznému zvýšení zájmu o folklór i ostatní projevy lidové kultury a zdrojem aktivity přetrvávající s menšími výkyvy dodnes, již označujeme všeobecně termínem folklórní hnutí. Folklór a lidové umění jsou najednou zapojovány do života člověka, který žije ve zcela jiných podmínkách, stávají se předmětem uvědomělé a organizované péče i propagace a mimořádně silnou složkou současného života. Tato druhotná existence folklóru, označovaná někdy také jako folklorismus, zcela převážila nad jeho prvotní existenci. (Na pomoc práci folklórních souborů v Československé lidové armádě, 1987)

Nejběžnější představou etnografie a folkloristiky je ve skutečnosti jedno a totéž, a to folklór. Ne jen vlastní lidová slovesnost, ale i zvyky a pověry, lidové kroje, výšivky, lidová dřevořezba, lidová architektura (Melicherčík, A., 1959).

2.3 Nehmotné kulturní dědictví

Nehmotným kulturním dědictvím se dle Pařížské Úmluvy o ochraně nehmotného kulturního dědictví rozumí „zvyky, formy zachycení a výrazu, vědomosti a dovednosti, jakož i nástroje, předměty, artefakty a kulturní prostory s nimi související, které společnosti, skupiny a v některých případech též jednotlivci považují za součást svého kulturního dědictví.“

Toto nehmotné kulturní dědictví se předává z pokolení na pokolení. V reakci na okolní prostředí a za spolupůsobení přírody a minulosti je lidmi neustále přetvářeno a naplňuje je pocitem identity a kontinuity a tím posiluje úctu ke kulturní různorodosti a lidské tvořivosti.

Tato úmluva se týká pouze nehmotného kulturního dědictví, jež je slučitelné s mezinárodními právními předpisy v oblasti lidských práv, se zásadami vzájemné úcty mezi společnostmi, skupinami i jednotlivci a se zásadami trvale udržitelného rozvoje.

Nehmotné kulturní dědictví se dle Pařížské Úmluvy o ochraně nehmotného kulturního dědictví projevuje v těchto oblastech:

- ústní tradice výrazové prostředky, včetně jazyka jako prostředku kulturního dědictví,
- reprodukční umění,
- společenské zvyklosti, obřady a slavnostní události,
- vědomosti a zvyky související s přírodou a okolním světem,
- tradiční řemesla (Úmluva o ochraně nehmotného kulturního dědictví, Paříž 2003).

2.4 Osobnosti, které ovlivnily lidovou kulturu na Slovensku

Je mnoho osobností, které se podílely na lidové kultuře a folklóru celkově. Rád bych vyvýšil jen pár z nich, které se staly hlavním prvkem folklóru na Slovensku.

Prof. Štefan Nosál'

Štefan Nosál' se narodil 20. ledna 1927 v Hriňovej, vystudoval mnoho vysokých škol, kde se věnoval choreografii tance, ale také vystudoval i stavebního inženýra. Působil jako pedagog na Katedře taneční tvorby, kterou poté i vedl. Absolventi třídy profesora Nosál'a patří k nejvýznamnějším uměleckým vedoucím, choreografům, ale i špičkovým interpretům tanečních souborů u nás i v zahraničí.

Pan Nosál' začínal jako tanečník Lúčnice v roce 1949, a poté byl zvolený za choreografa tohoto souboru, který je na Slovensku považován za nejlepší špičku profesionálních folklórních souborů. Pan Nosál' působí od roku 1951 v Lúčnici jako umělecký vedoucí a hlavně jako choreograf, kde pro tento soubor vytvořil více než 100 tanečních kompozic i mnohé samostatné celovečerní tematicky komponované programy jako „Vitaj naša jar, Hra a práca, To je Lúčnica“. Poslední celovečerní dílo vytvořil na počest svých vlastních narozenin, které slavil v létě roku 2012 a to celovečerním představením s názvem „Lúčnica moj život - Štefan Nosál' 85 let“ - toto představení bylo jím vytvořeno z několika filmových šotů, jeho povídání o svém životě a taneční choreografii od jeho prvních chvil v celém životě, ale hlavně v Lúčnici, až po léta, kdy oslavil významné životní jubileum.

Pan Nosál' je pro většinu folkloristů jakýmsi vzorem jejich práce ve folklórních souborech. Každý z těchto lidí setkání s tímto člověkem bere za svůj nejvyšší vrchol celého

folklórního života. Jak se říká u folkloristů „Když se setkám s panem Nosáľem, je to vrchol mé folklórní kariéry a mohu v klidu umřít“ – tato věta se traduje mezi folkloristy na celém Slovensku, ale i v mnoha folklórních souborech u nás (Lúčnica môj život – Štefan Nosáľ 85, 2011).

Juraj Jánošík

Pocházel z malebné slovenské vesničky Terchové a vše nasvědčovalo tomu, že mladičký Juraj Jánošík se stane knězem. Osud však tomu nechtěl, Juraj Jánošík sestavil družinu odhodlaných chlapců – zbojníků, která v letech 1711 až 1713 bojovala proti panskému útlaku na severozápadním Slovensku. Jánošík, který podle známé legendy „bohatým bral a chudým dával“, byl v roce 1713 polapen a popraven v Liptovském Mikuláši.

Tento zbojník, jak se Jánošíkovi říká, je symbolem i základem myšlenek mnoha folklórních souborů a náměty na jejich zpracování mnohokrát vychází z této pověsti (Jánošík – Ondráš 50let vojenského uměleckého souboru, 2004).

3 LIDOVÝ ODĚV JAKO NEDÍLNÁ SOUČÁST FOLKLÓRU

Oděv patří k základním projevům lidské kultury a jeho dějiny jsou odrazem vývoje celého lidstva. Lidový oděv je velmi úzce spojený s historií celého národa a se způsobem života. Od konce 18. století se v souvislosti s celkovými filozofickými a myšlenkovými proudy dostává lidový oděv více do popředí zájmu od sporadických a neúplných záznamů v cestopisné a vlastivědné literatuře až po velké bádání, které se stalo základem začínající etnografické vědy na Slovensku. Vznik a vývoj lidového oděvu ovlivnily především geografické a klimatické podmínky.

Vznik, vývoj, formování a odlišné znaky lidového oděvu:

- biologické – příslušnost k pohlaví, věk, stav a zařazení do rodinného stavu
- druh zaměstnání a práce – rolníci, pastýři, horníci
- společenská a třídní příslušnost
- náboženství
- styk s historickou módou a s cizinou – přijímání cizích materiálů

Spojením těchto faktorů, jejich rozličný vztah, vyvyšování jednoho a ústup druhého v složitém společenském procesu po staletí, vytvořily postupně dnešní diferencovaný obraz lidového oděvu. Když porovnáme základní součásti mužského a ženského oděvu zhotoveného z tradičních materiálů, střih a sešívání oděvních součástí z těchto materiálů, jako bylo plátno, kožešina a kůže, vycházelo se z jejich struktury. Konopné a lněné tkaniny se trhaly anebo stříhaly ve směru osnovy a využívaly se pevné okraje.

3.1 Doplnky lidového kroje

Mezi nedílnou součástí lidového kroje byly doplňky, které nezbytně dokreslovaly výsledek celého lidového kroje. Hlavní nedílnou součástí lidového kroje je obuv.

Obuv

Za nejstarší, podle archeologických a archivních pramenů, se účelně využívaly domácí materiály jako kůže, dřevo, plátno a ovčí vlna. Materiál, formy i používání lidové obuvi přetrvávalo až do 19. – 20. století, což dokazuje, že lidová obuv je jednou z nejstarších součástí kroje, společnou pro muže, tak i pro ženy. Nejstarší typ kožené obuvi, který

se zachoval, jsou *krpce*. Krpce byly symbolem rolnického lidu. Po první světové válce se tyto krpce přestaly nosit, přetrvaly jen v oděvu pastýřů, jako znak jejich zaměstnání. V 10. – 11. století se nám dochovalo, z různých pramenů dokumentace, o v té době nové celokožené obuvi, které se začalo říkat čizmy, ale i štíble a skirne. Novější typ této obuvi je až z 19. – 20. století s tvrdší lýtkovou částí a zadním švem. Tato obuv byla nošena hlavně ve sváteční dny (Nosálová, V., 1983).

Mužská pokrývka hlavy

Další nedílnou součástí lidového oděvu byla pokrývka hlavy u mužů i žen a ženské účesy, které byly také důležitou součástí celého oděvu. Nejstarší mužská pokrývka hlavy, která se dochovala z historických pramenů, je homolovitá čapka, která se svým tvarem velmi podobá dnešní kožeštinové čapce - beranici. Od starších časů se nosily i plstěné klobouky různých tvarů. Po první světové válce se ke kroji začínají nosit i městské klobouky (Nosálová, V., 1983).

Ženský účes v lidovém kroji

Tradiční účes se zachoval na území Slovenska v úzké spojitosti s nošením lidového kroje. Základem účesu žen byly vlasy rozdělené pěšinkou a sčesané do jednoho ohonu anebo dvou. Jednoohonný účes se nosil více na východním a středním Slovensku, dvojohonný byl více rozšířený po celém území. Tyto prameny vlasů se pletly do copů, které se například na západním a středním Slovensku obtáčely kolem hlavy. Součástí tohoto účesu byly i doplňky, které byly vyrobeny z konopného lnu. Na východě Slovenska se tyto pomůcky vyráběly ze dřeva. (Etnografický atlas Slovenska, 1990)

Ženská pokrývka hlavy

Ženě na Slovensku patřila pokrývka hlavy až po svatbě, kdy se čepila do různých šátků, které měla každá oblast odlišný. Čepení probíhalo až druhý den po svatbě a znamenalo změnu stavu z dívky na provdanou ženu.

Čepce byl z různých materiálů i různě vyšitý podle toho, z které oblasti mladá paní pocházela. Všechny čepce byly ručně vyrobené i ručně vyšité. Na Spiši byly čepce síťované nebo háčkové, na černém podkladě měly výšivky geometrické motivy. V zimě se na těchto čepcích nosily krásné modrotiskové šátky. Naopak čepce ve Ždiaru byly zhotoveny z kašmíru a brokátu. Tyto čepce byly hustě posety flitry, na čepce se usazovaly

jemné tylové ručníky s vyšitými vzory a škrobily se, aby tyto šátky samy stály. Ženy tyto šátky zapínaly na prsou sponami a brožemi (Horváthová, 2008)

3.2 Lidový oděv v současnosti

V dnešní době se s lidovým krojem můžeme setkat na některých dědinách při různých lidových zvycích, které určitá dědina dodržuje. Jsou to hlavně fašanky, vinobraní, dožínky, hody. Na těchto lidových tradicích se účastní lidové skupiny, folklórní soubory, které dále rozšiřují lidovou tradici, folklór, ale i lidovou píseň, lidové zvyky a nosí lidové kroje. Hlavním centrem ukázky lidových krojů jsou folklórní festivaly, kterých je na Slovensku velké množství. Na těchto folklórních festivalech se setkávají folklórní skupiny, které dále rozšiřují lidové zvyky a tradice z generace na generaci.

Jedním z nejznámějších a největších folklórních festivalů celého Slovenska je „Folklórní festival ve Východné“ – je to největší a nejznámější folklórní festival celého Slovenska. Na tomto festivalu můžete vidět takové skvosty folklóru jako výše zmíněného profesora Štefana Nosála s jeho souborem Lúčnica, ale i další soubory jako Slovenský ľudový umelecký kolektív, Železiar a mnoho dalších amatérských folklórních souborů z celého Slovenska, ale i hostů z ciziny i z České republiky.

4 ETNOGRAFICKÉ FOLKLÓRNÍ OBLASTI VÝCHODNÍHO SLOVENSKA

Východní Slovensko se dělí na několik folklórních oblastí, do kterých řadíme hlavně folklórní oblast Šariš, Spiš a Zemplín. Tyto oblasti se v mnoha případech prolínají a tak i kroje i lidové tance jsou si dosti podobné.

4.1 Folklórní oblast Šariš

Folklórní oblast Šariše je poměrně živý taneční region. Jeho tance má v repertoáru mnoho folklórních souborů, ve kterých šarišské tance mají svůj vlastní scénický život. Šariš jako historický kulturně-společenský region na východě Slovenska se postupně vyvíjel a formoval až v posledním století. Lidová taneční kultura Šariše se spojuje se sousedními oblastmi Spiše, ale také o něco méně na východě se Zemplínem, který tanečně inklinuje také k Sedmihradsku.

Obr. 2. Šarišský kroj

Zdroj: vlastní fotodokumentace

Tance oblasti Šariše

Charakteristické ženské tance v Šariši jsou především *chorovody*, které patří k slavnostním a obřadovým zpěvům. Jsou to například příchod jara, svatební rozlučky a začátky léta. Jeden chorovodný celek obsahuje zpravidla 8 chorovodných her. Název vyplývá z dominantní zpěvohry, například *Fendija*, *Kački*, *Hoja d'und'a* apod. Chorovodné zpěvy žen jsou doprovázeny mnoha tanci, které ženy při těchto chorovodech tancují. Jsou to většinou koleša, či proplétačky, které naaranžují spojitost chorovodů a taneční průpravy žen. Koleša, podobně jako chorovody, jsou v Šariši nejvíce rozšířenými ženskými tanci.

Charakteristickými mužskými tanci v Šariši jsou většinou odzemky a verbuňky, které se pro muže dochovaly. Verbuňky jsou z vojenského prostředí, kdy muži tancují v kruhu a opakují prvek po hlavním tanečnickovi, který je uprostřed koleša.

Hlavní složkou Šarišského folklóru je párový tanec, který mnoho folklórních souborů velmi využívá. Na Slovensku zdomácnily hlavně polky, valčíky i mazurky, které se do těchto tanců velmi vkomponovávají (Důžek, S., Garaj, B., Klepáčová E., 2006).

Kroje oblasti Šariše

Celá oblast Šariše se dělí na mnoho krojových regionů, jako například: kroje z okolí Ličartoviec, Vyšných Raslavíc, Krivian nebo z okolí Kendíc. V oblasti Šariše byl stejný či podobný pracovní kroj, avšak sváteční kroj se v těchto oblastech velmi lišil. V celém Šariši měl lidový kroj jen málo odlišností. Tyto odlišnosti byly většinou v severní oblasti, kde byl kroj chudší, archaický a v jižní oblasti byl bohatší a ozdobenější. Výrazným prvkem oděvu byly tkané doplňky, v některých lokalitách i krásně pestře zdobené malebnými výšivkami. V ženském kroji bylo více variant čepců a typů účesů. Mnoho oděvních součástí se kupovalo na jarmarku anebo byly šité krejčími podle jednotlivých stříhů.

4.2 Folklórní oblast Spiš

Spiš jako folklórní region byl v minulosti méně známý než ostatní sousední regiony. Avšak region Spiše je po folklórní stránce více pestrý, méně kompaktní i probádaný a známý, ale pro milovníky tohoto folklóru velmi inspirující. Ve spišské lidové taneční oblasti se v podstatě potkáváme s podobnými tanci a folklórem jako jinde na Slovensku (Důžek, S., Garaj, B., Klepáčová E., 2006).

V oblasti Spiše byl velmi charakteristický goralský folklór, který byl velmi podobný folklóru severovýchodní Oravy. Etnické rozdíly Spiše se projevovaly i ve folklóru, kdy v této oblasti vzniklo mnoho rómských cimbálových muzik. Z obyčejů na Spiši se dochovalo chození s betlémem a fašankové obcházky (Beňušková, Z., 2010).

Tance oblasti Spiše

Ve spišské oblasti se tance od ostatních regionů mnoho neliší. V oblasti Spiše i Šariše jsou velmi zastoupené párové tance staršího stylu jako *krucena*, *do šaflika* a podobně. Nejznámější párový tanec Spiše je *čardáš* (Důžek, S., Garaj, B., Klepáčová E., 2006).

Kroje oblasti Spiše

Oblast severního Spiše je díky rozmanité etnické struktuře více rozmanitý v oděvních variantách. Naproti tomu byl dolní Spiš jednodušší. Pestrosti v oblékání si všimli i cestovatelé, proto nebylo žádnou zvláštností, že v jednom oděvu jsme mohly najít německé, polské, slovenské ale i maďarské prvky. Na Spiši je velmi vyhledávanou látkou pro výrobu krojů tzv. „modrotisk“, který byl velmi vyhledávaný i za hranicemi regionu. Pro goralské obce, které patří do oblasti Spiše, jsou typické tkané prvky, čepce z černé paličkované síťoviny.

Ženský pracovní kroj se skládal z košile, rubáše a typické sukně z modrotisku. Košile byla dlouhá až po kolena, jednodílná, se širokými rukávy. Začátkem 20. století se začalo používat i nošení spodních sukní, které se nosily pod modrotiskovou sukní.

Ženský sváteční kroj se lišil od oblasti k oblasti. Avšak nejvíce známý je kroj ze Ždiaru, který je z goralské oblasti Spiše. Tento kroj byl velmi zdobený. Rukávce byly z domácího plátna. Součástí tohoto kroje bylo několik naškrobených spodních sukní, kterých většinou bylo tři až pět, ta poslední byla z mušelínu. Na svátečním oděvu je zajímavé, že se vrchní díl sukně měnil podle druhu svátku. Například smuteční sukně měly černé pruhy, které se tkaly ručně. Sváteční byly vyrobeny z červeného květovaného kašmíru. Děvčata tyto sukně dostávala před svatbou od svých rodičů. Na těchto sukních byly zástěry ze šifonu, které se škrobily, aby žena měla širší linii postavy (Horváthová, M., 2008).

4.3 Zemplínská oblast

Zemplínská oblast dříve zahrnovala velkou část východního Slovenska - dnešní okresy Humenné, Trebišov a Michalovce. Folklor této oblasti je také velmi svižný jako například šarišský či spišský. V této oblasti se nejvíce tancují párové tance čardáše, ale i ženský tanec Karička.

Taneční, hudební a písňový folklór Zemplína zpracovává mnoho folklórních souborů jako například folklórní soubor Zemplín, folklórní soubor Laborec z Michaloviec, ale i mnohé vesnické folklórní skupiny. Jedním z největších a nereprezentativnějších folklórních vystoupením v tomto regionu je mezinárodní folklórní festival Zemplínské slavnosti v Michalovcích. Také tanečníci si mohou své schopnosti vyzkoušet na celoslovenské soutěži O Šaffovu ostrohu, která se koná v Dlhém Klčovu (Beňušková, Z., 2010)

Tance oblasti Zemplína

Nejznámějším tancem Zemplína je párový tanec „Čardáš“. Tancuje se tak, že napřed se mládenci zdrží u muziky a dívky na opačném konci taneční místnosti. Když si mládenci rozkáží zahrát čardáš, nejprve si sami zatancují před muzikou. Používají při tom čardášové prvky s cifrováním a cinkáním ostruh o sebe. Poté si zavolají k sobě děvčata, která stojí na druhém konci a začínají tančit čardáš ve dvojici. Přivoláním děvčete se dělá pohybem ruky, pokývnutím hlavy či jen pohledem. Párové tancování čardáše je velmi rozšířené - tancuje se v párovém valčíkovém držení rukou nebo vedle sebe a v tomto držení mládenec drží děvče za ruku a točí se s ní.

Ženským tancem oblasti Zemplína je Karička. Tento tanec tancují jen ženy a začíná smělejší dívka, která má dobrý hlas. Tato dívka začne zpívat jako první a ostatní se k ní po pár taktech přidají. Je to tanec hlavně o zpěvech a různých kolesách, kde se děvčata různě proplétají a tancují v kruhu. Karička se tancovala hlavně na svatbách, priadkách, fašiangových a běžných zábavách, ale i na loukách, kde se ženy jen tak seběhly z vesnice a chtěly tancovat a zpívat pro radost (Mázorová, M., a kol., 1991).

Kroje oblasti Zemplína

Ženský lidový oděv byl na celém Zemplíně charakteristický rozšiřující se barevnou sukni s drobným květinovým vzorem, což vytvářely spodnice ukončené volány. Dále to byla košile z domácího plátna a na něm lajblík, čili vestička, která byla zdobená výšivkami. Čepce se na Zemplíně přestaly nosit koncem 19. století a začaly se nosit ozdobné šátky a na všední den i pánské kapesníky. Ženy se zdobily krásnými náhrdelníky z několika řad vyfoukaných korálků, což kraj velmi doplnilo a oživilo. Až od počátku 20. století do lidového oděvu začaly pronikat kupované materiály.

Mužský oděv na Zemplíně byl ve většině prvků totožný se šarišským oděvem. Košile byla z domácího konopného plátna, vyšívána na hrudi a manžetách, na tuto košili se ve sváteční dny oblékaly vesty, které byly zdobené výšivkou a mnohočetnými řadami knoflíků. Součástí tohoto mužského oděvu byly v zimním měsíci i „guby“ – což byly plstěné tkaniny s vlasem, tedy kožichy, které zde i vyráběly (Beňušková, Z., 2010).

5 SLOVENSKÉ ZVYKY A TRADICE ODLIŠNÉ OD ČESKÝCH

„Slovensko je krajinou mimoriadne bohatou na ľudové zvyky a tradície, ktoré podmienili vývoj kultúrnych a folklórnych oblastí. Slovenské zvyky a tradície majú svoje špecifiká podľa jednotlivých oblastí, napriek tomu ich základ a podstata zostávajú totožné. Niektoré z nich sa zachovali dodnes, via sa však udržiavajú na vidieku ako v mestách. Dá sa povedať, že čo dedina – to iné zvyky. Preto je iste zaujímavé pozrieť sa dozadu na životy našich dedov a pradedov, na to, ako ich ovplyvňovali jednotlivé zvyky a tradície, ako prebiehali krstiny, svadba, pohreb. Zachytené zvyky sú z rôznych častí Slovenska, pričom každý si isto vie doplniť zvyky zo svojej rodiny, dediny či mesta.“ (Bosák, M., Bosák, R., 2006, s. 9).

5.1 Slovenská svatba a její specifika

Slovenská svatba měla tři základní složky:

- **Předsvatební období** - do tohoto období se započítávají různé zvyky, jako zasnuby, ohlášky, zvaní na svatbu, ale i rozloučení se svobodou.
- **Svatba** - do této složky nejvíce patří příprava nevěsty, příchod ženicha a další různé svatební zvyky, které se na Slovensku velmi drží.
- **Posvatební období** - zde se řadí posvatební hostiny, hry a zábavy spjaté s tradicemi svatby, svatební dary.

Toto rozdělení na tyto tři složky svatby je důkazem toho, že uzavření manželství a založení nové rodiny se přikládal velký význam.

5.1.1 Předsvatební období

Do tohoto období, jak jsem výše zmínil, patří zasnuby, ohlášky, zvaní na svatbu. Mnoho zvyků známe i od nás, avšak mnoho z nich se na Slovensku dělá jinak.

Zvaní na svatbu

Zvaní se konalo podle starého zvykosloví, které vyžadovalo obřadné a opakované zvaní. Nejznámější a nejrozšířenější bylo zvaní prostřednictvím družby, který po vstupu do domu přednášel různé obřadní formule. Někde bylo zvykem, že na svatbu zve hosty mladý pár, který měl zvláštní znak zvaní na svatbu, a tím bylo speciální pečivo. Od začátku 20. století tyto formy nahradilo posílání tisknutých pozvánek (Majling, V., 2009).

5.1.2 Svatba

Svatba je určitá změna stavu jednoho i druhého, rozloučení se se svobodou, se stálým způsobem života, ale i s rodiči a vstup do nového života. Ještě v 80. letech minulého století se dělala svatba pro celou vesnici, kde bylo na svatbě okolo 300 lidí. Dnes je svatba na dědině spíše rodinná záležitost, kde přijde na svatbu okolo 120 lidí. Ve městě je to okolo 50 až 70 lidí - tedy opravdu nejbližší rodina (Bosák, M., Bosák R., 2006).

Obr. 3. Svatba ve skanzenu Ždiar (manželský pár)

Zdroj: vlastní fotodokumentace

Svatební zvyky

K neznámějším a nejrozšířenějším svatebním zvykům na Slovensku byla příprava a oblékání nevěsty. Oblékání se účastnila kmotra nevěsty, družičky a ženy nejbližší rodině. Zpočátku bylo oblékání závislé od místního kroje. Ve svatebním oděvu byla nevěsta naposledy jako svobodné děvče, a podle toho vypadal i kroj, který na sobě měla. Měl různé znaky svobodných žen, které byly ještě neposkvrněné.

Na Spiši v čase oblékání nevěsty radily starší ženy nevěstě o různých nástrahách nového života. Rád bych Vám, alespoň pár z nich odcitoval.

„Keď ide nevesta na sobáš, musí si dať do čižiem niekoľko kúskov cesnaku a petržlenovej vňate, aby odohnala zlého ducha, ktorý prostredníctvom bosorek je práve teraz veľmi aktívni. Toto vraj preto, lebo bosorka neznáša obe voně. Pred svadbou mala dať nevesta niekomu z hostí rozlomiť jablko na dve polovičky. Jednu mala dať ženichovi, aby sa s ňou v manželstve o všetko podělil.“ (Majling, V., 2009, s. 64).

Dalším nejdůležitějším a nejvýznamnějším zvykem, možná více významný jako oblékání nevěsty, je „čepení“ nevěsty. Toto čepení nevěsty symbolizovalo změnu stavu mladé dívky na vdanou paní. Čepení nevěsty se konalo vždy mimo ostatních svatebních hostí, například v komoře či ve stodole. Vždy to byla záležitost starších žen. Ženy při čepení zpívaly oslavné svatební písně, za to i za čepení dostávaly odměny v podobě peněz, pohoštění, které musel vyplatit ženich (Majling, V., 2009).

5.1.3 Posvatební období

I po všech svatebních obřadech a zvycích na Slovensku nezahálejí. I po svatbě drží různé zvyky a tradice. Následovaly různé posvatební hostiny, které mohly trvat i několik dní, na které byly pozvány hlavně rodiny a příbuzenstvo, které se nemohlo svatby účastnit. Dalším posvatebním zvykem bylo *převážení výbavy*. Byly to hlavně věci jako peřiny, polštáře, prádlo, ale i šaty a různé nádobí. Posledním posvatebním zvykem je na Slovensku „dělení svatebního koláče“. Tento zvyk měl na starosti člověk, který se staral o celou svatbu, tedy správce svatby. Ten musel tento koláč rozdělit mezi všechny svatebčany. Svatebčané si nejen tento kousek koláče museli vzít, ale museli ho i sníst na zpečetění právoplatnosti manželství (Majling, V., 2009).

5.2 Pohřeb a s ním spjaté zvyky

Na Slovensku se stále ještě věří, že smrt oznamují pozoruhodné znamení jako padání obrázku, bouchnutí okenic, otevírání dveří, ale i zastavení hodin či sny o smrti. Jestliže v domě umírá člověk, zapálí se dvě svíčky a příbuzní potichu pláčou. Traduje se, že pokud člověk nemůže zemřít, čeká na někoho, komu v životě velmi ublížil, aby ho poprosil o odpuštění. Při umírání příbuzní pozorují, až umírající „vypustí duši“, poté mu zatlačí víčka a složí ruce na kříž. Jakmile zemře, příbuzní otevřou všechna okna, zastaví hodiny a přehodí přes zrcadlo plentu a pošlou někoho oznámit tuto smutnou zprávu zvoníkovi. Nevyzvánělo se jen dítěti, které zemřelo nepokřtěné a sebevrahům.

V místnosti, kde je mrtvý, nemá být zrcadlo, aby se v něm neviděl a jeho duše nezůstala po smrti v domě. Proto hned po smrti se zrcadlo přehodilo černým přehozem nebo se vyneslo z místnosti ven. Dále se otevřela všechna okna, aby duše mohla v klidu odejít a nezůstala v domě. Jestliže byl mrtvý věřící, dali mu do ruky modlitební knížku a růženec. Pod knihu vložili bílý kapesník a peníze.

Mužům, kteří byli vášniví kuřáci, dávali do ruky fajfku a tabák, aby se pro ně nevraceli. Peníze se kladli mrtvému do kapesníku, aby v případě, že na onom světě bude málo místa, se mohl vyplatit.

Na mnoha vesnicích věří, že pokud nedají nebožtíkovi šaty, které si ještě za života sám nachystal, se pro ně po smrti vrátí. Někde zase věří, že duše mrtvého se ještě přijde rozloučit a tak nechávají v otevřeném okně skleničku pálenky - jestli zemřel muž. Pokud zemřela žena, nechávají se na okně ruční práce či šití.

Dalším obřadem, co se týče pohřbu, je vynášení rakve z domu zemřelého. Vynášení rakve patří mezi nejsmutnější okamžiky. Podle tradic se nechává mrtvola v domě tři dny přitom třetí den bývá pohřeb. Rakev s mrtvým vynášeli nejbližší příbuzní zemřelého a to nohama napřed. Muži, kteří vynášeli rakev, se museli třikrát rakví dotknout dveří. Byl to všeobecně uznávaný zvyk - poslední rozloučení zesnulého s domovem.

Po samotném obřadu se všichni hosté sešli v místnosti, kterou připravili členové rodiny a sousedé, kteří nebyli na pohřbu. Tato hostina nazývaná také kar, je připravená k rozloučení s nebožtíkem. Ke stolu zasedali nejprve muži, co nesli rakev, poté další hosté a až naposled rodina zesnulého, jelikož ta obsluhuje hosty. Většinou se na této smutné

hostině podává pálenka, párky, gulášová polévka, perkelt, kynuté koláče. Po dobu celé hostiny se neřuká skleničkami (Bosák, M., Bosák R., 2006).

V dnešní době se už od většiny těchto tradic a zvyků spjatých s pohřbem velmi upustilo. Zmodernizovala se technika, a tak vynášení rakve a průvod mužů, kteří nesli rakev na hřbitov, vystřídal automobil a pohřební hostina se v dnešní době také nedělá v domě zesnulého, ale v restauraci.

5.3 Priadky

Priadky měly velký význam - organizovaly je dospělé slečny a byly příležitostí pro společenský život. V mnoha obcích bylo zažité chodit do jednoho domu celou zimu. Děvčata se musela postarat i o to, aby měly teplo a světlo, a tak musela každá dívka přinést kromě přize i polínko na topení a když se svítilo petrolejem, tak se všichni poskládaly na zakoupení ze společných peněz. Předlo se každý den, kromě sobot a nedělí. Předlo se i ve čtvrtek, i když se příst nesmělo, a to pro domácí paní za to, že mohly celou zimu přást v jejím domě. Příst se začalo od druhé poloviny října, nejpozději prvního listopadu a končilo se fašankem. Zúčastňovaly se toho dívky od čtrnácti či patnácti let a byl to znak toho, že se už začaly považovat za dospělé.

Místnost, ve které se předlo, se používala i na různé hry a taneční zábavy, proto po skončení priadek děvčata celou místnost musela vymalovat. Priadky na Slovensku definitivně zanikly v souvislosti s rozšířením nových technologií v textilním průmyslu v šedesátých letech 20. století (Bosák, M., Bosák R., 2006).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VLASTNÍ VÝZKUM

6.1 Cíl práce

Výzkumné šetření bakalářské práce je zaměřeno na dodržování lidových tradic a folklóru na východním Slovensku z pohledu českých občanů. Cílem předkládaného empirického šetření jsou otázky zaměřené na lidové tradice, lidovou kulturu, ale i folklór. Cílem výzkumu je zjistit, zda dnešní populace dodržuje lidové tradice.

6.2 Stanovení výzkumných problémů

Výzkumný problém VP1: Lidové tradice se mají dodržovat stále.

Výzkumný problém VP2: Na zachování nehmotného kulturního dědictví je třeba klást větší důraz.

Výzkumný problém VP3: Lidé udržují ve své rodině lidové tradice a zvyky.

Bakalářská práce byla z logického hlediska koncipována jako empirické výzkumné šetření se statistickou procedurou s dominantní technikou dotazníku. K základním technikám tohoto výzkumu patří:

- analýza odborné literatury
- dotazník vlastní konstrukce
- analýza dokumentů

6.3 Charakteristika dotazníkového šetření a popis zkoumaného vzorku

Dotazník byl rozdán různým lidem v mém okolí či kolektivům v zaměstnání mých příbuzných, ženám i mužům. Jde o soubor šestnácti písemně formulovaných otázek zaměřených na lidovou kulturu a folklór obecně. Výhodou dotazníkového šetření je rychlý a relativně přesný zisk informací.

Dotazník byl anonymní a rozdán lidem v celém spektru věku. Dotazník měl šestnáct uzavřených otázek a čtyři též uzavřené s možným doplněním svých názorů, které nebyly v dalším šetření zohledněny, ale pomohly k dalšímu utvrzení se ve výzkumných problémech. Způsob výběru uzavřených otázek vyplynul z mé předchozí zkušenosti s vyplňováním dotazníků.

Vím, že lidé obecně neradi vyplňují dotazníky. Ale pokud je to dotazníkové šetření s uzavřenými otázkami, raději vyhoví, než když jsou otázky otevřené. Proto moje dotazníkové šetření bylo z uzavřených otázek.

Otázky byly orientované na zjištění:

- sociodemografických dat
- vztahu k lidovým tradicím
- podpory lidových tradic a kultury
- znalosti folklorních souborů ve svém okolí
- znalostí lidových tradic u nás i na Slovensku

Dotazníky byly rozdány 100 respondentům z různých profesí, různých věkových skupin i různého vzdělání. Pouhých 90 dotazníků bylo vyhodnoceno, jelikož 5 dotazovaných nechtělo odpovídat a 5 dotazovaných mi dotazníky neodevzdalo. Dotazníky jsem rozdával záměrně všem věkovým skupinám, jelikož mladší generace má jiný názor na lidové zvyky a tradice než starší generace.

6.4 Analýza a interpretace výsledků dotazníkového šetření

V následující kapitole jsou podrobně rozebrány některé odpovědi lidí, které jsem oslovil pomocí dotazníkového šetření. Dotazník byl anonymní a rozdán všem věkovým skupinám i lidem rozdílného pohlaví.

V dotazníku bylo 16 uzavřených otázek, které se týkaly folklóru a lidových tradic. Lidé odpovídali na otázky v oblasti lidových tradic v jejich rodinách, zpopularizování lidové kultury, ale i folklóru.

V této kapitole jsem vybral jen zajímavé a pro moji bakalářskou práci přínosné otázky, z kterých jsem poté vyvodil výzkumné problémy.

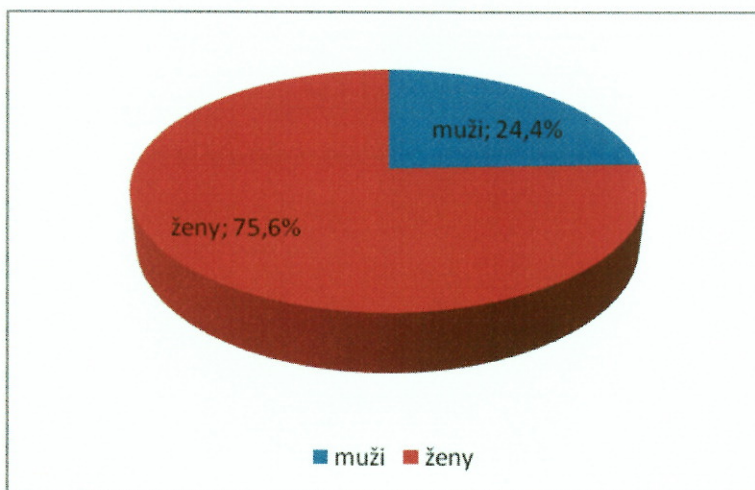
Pohlaví

Tab. 1. - Pohlaví respondentů

Pohlaví respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
muži	22	24,4%
ženy	68	75,6%
Celkem	90	100%

První uzavřená otázka se týkala pohlaví respondentů. Na tuto otázku odpovědělo všech 90 (100%) dotazovaných. Ženy jsou v zastoupení v 68 (75,6%) případech a muži ve 22 (24,4%) případech. Ženy tedy v tomto případě odpovídaly na dané otázky častěji jako muži.

Graf 1. Podíl respondentů dle pohlaví

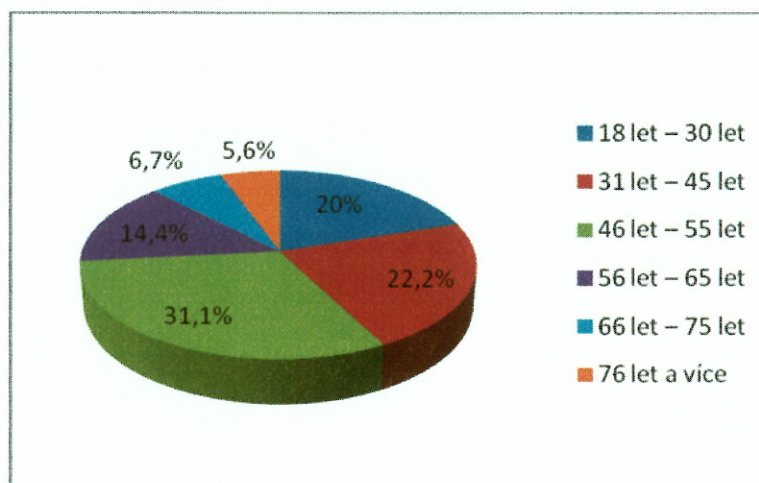

Dotaz na věk dotazovaných

Tab. 2. – Věk dotazovaných

Věk respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
18 let – 30 let	18	20%
31 let – 45 let	20	22,2%
46 let – 55 let	28	31,1%
56 let – 65 let	13	14,4%
66 let – 75 let	6	6,7%
76 let a více	5	5,6%
Celkem	90	100%

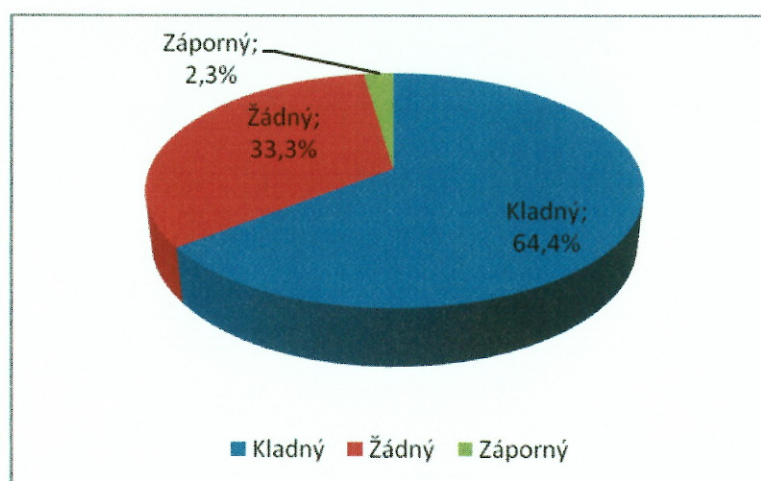
Druhá uzavřená otázka se týkala věku respondentů. Na tuto otázku odpovědělo všech 90 (100%) dotazovaných respondentů. 18 (20%) respondentů uvedlo věk 18 let – 30 let. 20 (22,2%) respondentů tvrdí, že jim je 31 let – 45 let. Dalších 28 (31,1%) respondentů má 46 let – 55 let. 56 let – 65 let, tento svůj věk uvedlo 13 (14,4%) respondentů. 6 (6,7%) respondentů má 66 let – 75 let. Více jak 76 let uvedlo 5 (5,6%) respondentů.

Graf 2. Podíl respondentů dle věku

Jaký vztah máte k lidové kultuře a folklóru obecněTab. 3. – *Jaký vztah máte k lidové kultuře a folklóru obecně*

Vztah lidí k folklóru	Absolutní četnost	Relativní četnost
Kladný	58	64,4%
Žádný	30	33,3%
Záporný	2	2,3%
Celkem	90	100%

Na otázku, jaký vztah máte k lidové kultuře a folklóru, obecně odpovědělo 90 (100%) respondentů. V této otázce lidé mohli vybírat z tří možností a to vztah kladný, žádný nebo záporný. Vztah žádný jsem do této otázky, ale i do dalších dal záměrně, jelikož mnoho lidí k lidové kultuře má opravdu ani ne kladný, ani ne záporný vztah. Tudíž žádný vztah. Na tuto otázku mi odpovědělo 58 (64,4%) respondentů, že má k lidové kultuře kladný vztah. Celých 30 (33,%) respondentů mi odpovědělo, že k lidové kultuře nemají žádný vztah. Pouze 2 (2,3%) respondenti napsali, že k lidové kultuře nemají vztah žádný, respektive záporný. Což mně, jako folklórního nadšence, velmi polichotilo.

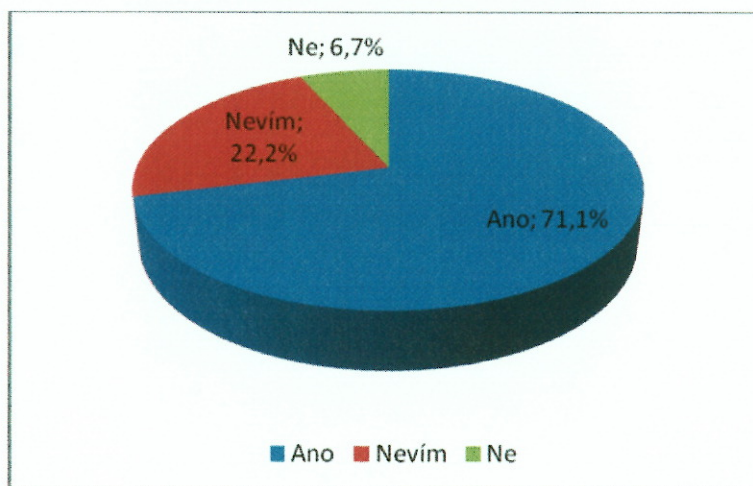
Graf 3. Podíl respondentů dle vztahu k folklóru

Myslíte si, že je třeba udržovat lidové tradice?

Tab. 4. – Myslíte si, že je třeba udržovat lidové tradice?

Myslíte si, že je třeba udržovat lidové tradice?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	64	71,1%
Nevím	20	22,2%
Ne	6	6,7%
Celkem	90	100%

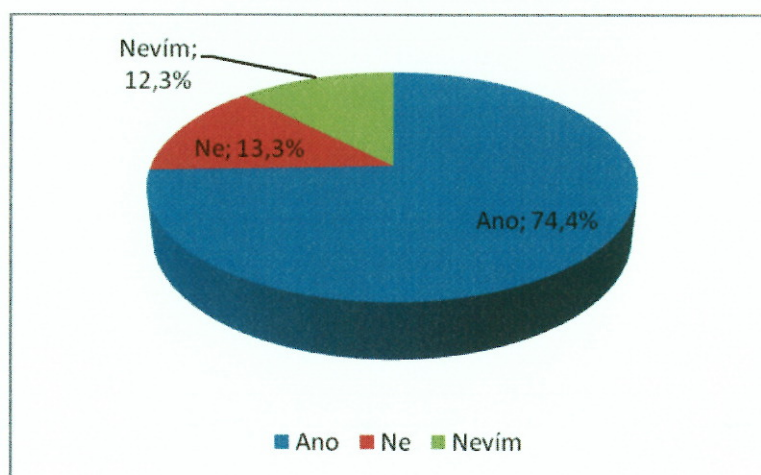
V další otázce jsem se ptal, jestli si lidé myslí, že je třeba udržovat lidové tradice. Na tuto otázku mi odpovědělo opět všech 90 respondentů. Z toho ano odpovědělo 64 (71,1%) respondentů, ne odpovědělo 6 (6,7%) respondentů a nevím odpovědělo celých 20 (22,2%) respondentů. V této otázce je tedy vidět, že více lidí si myslí, že by se lidové tradice měly dodržovat a udržovat pro další generace.

Graf 4. Podíl respondentů dle udržování lidových tradic

Měla by být podle vašeho názoru lidová kultura podporovaná?*Tab. 5. – Měla by být podle vašeho názoru lidová kultura podporovaná?*

Podpora lidové kultury	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	67	74,4 %
Ne	12	13,3 %
Nevím	11	12,3 %
Celkem	90	100 %

Tato otázka byla zaměřená na podporu lidové kultury. 67 (74,4%) respondentů odpovědělo, že by lidová kultura měla být podporovaná. Dalších 12 (13,3%) odpovědělo, že by lidová kultura podporovaná být neměla. 11 (12,3%) odpovědělo, že neví, jestli tato kultura má být nějakým způsobem podporovaná. Na tuto otázku odpověděli všichni oslovení respondenti, tedy 90 (100%) respondentů. Tedy většina si myslí, že by lidová kultura měla být více podporovaná než je tomu doposud.

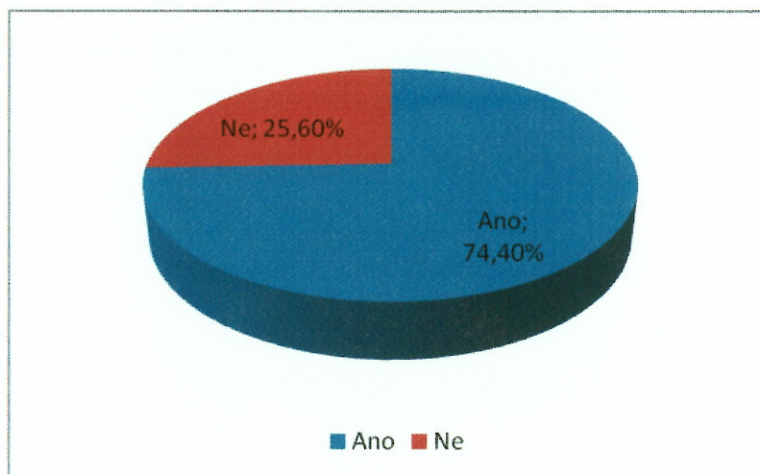
Graf 5. Podíl respondentů na podporu lidové kultury

Poslechli byste si nahrávku lidové písničky?

Tabulka č. 6 - Poslechli byste si nahrávku lidové písničky?

Poslech lidové písně	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	67	74,4 %
Ne	23	25,6 %
Celkem	90	100 %

Tato otázka byla zaměřená na poslech lidové písničky. Všechny 90 (100%) respondentů na tuto otázku odpovědělo. Ano, tedy že by si lidovou písničku poslechli, odpovědělo 67 (74,4%) respondentů. Ne odpovědělo 23 (25,6%) respondentů. V této otázce jsem se zaměřil na poslech lidové písně. Překvapilo mě, že většina respondentů by si lidovou písničku poslechlo.

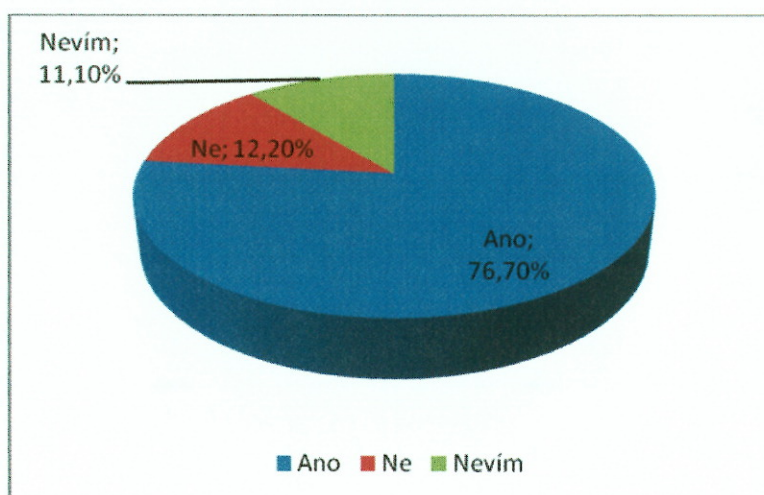
Graf 6. Podíl respondentů na poslech lidové písně

Je podle Vás důležité zachovat nemotné kulturní dědictví

Tab. 7. - Je podle Vás důležité zachovat nemotné kulturní dědictví?

Nemotné kulturní dědictví	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	69	76,7%
Ne	11	12,2%
Nevím	10	11,1%
Celkem	90	100%

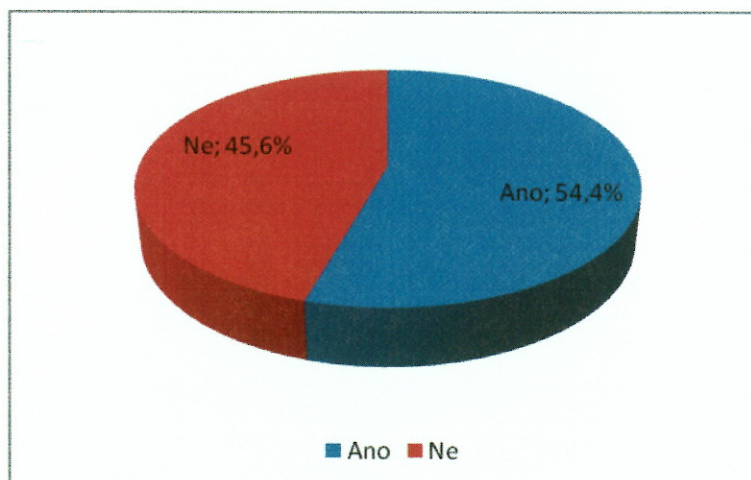
V této otázce jsem se ptal respondentů, zda je podle jejich názoru důležité zachovat nemotné kulturní dědictví. Na tuto otázku mi opět odpověděli všichni respondenti ,což je 90 (100%). Ano odpovědělo 69 (76,7%) respondentů. Dalších 11 (12,2%) respondentů odpovědělo, že raději ne. A celých 10 (11,1%) respondentů odpovědělo, že neví, jestli je důležité zachovat nemotné kulturní dědictví.

Graf 7. Podíl respondentů na důležitost zachování nemotného kulturního dědictví

Udržujete ve Vaší rodině lidové tradice?Tab. 8. – *Udržujete ve Vaší rodině lidové tradice?*

Udržení lidových tradic	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	49	54,4%
Ne	41	45,6%
Celkem	90	100 %

V této otázce jsem se ptal respondentů, zda v jejich rodině dodržují lidové tradice. Na tuto otázku odpovědělo všech 90 (100%) respondentů. Ano, tedy že dodržují lidové tradice, odpovědělo 49 (54,4%) respondentů. Ne, tedy že nedodržují lidové tradice v jejich rodině, odpovědělo 41 (45,6%) respondentů. K této otázce se pojí i další otázka, kterou zde jen vypíši, kvůli úspoře místa v mé bakalářské práci. V další otázce, která se pojila k předchozí, jsem se ptal, jaké lidové tradice v jejich rodině dodržují. Ti respondenti, kteří v předchozí otázce odpověděli, že nedodržují lidové tradice, odpověděli, že žádné lidové tradice nedodržují. Ti z respondentů, kteří odpověděli, že lidové tradice dodržují vypsali, že nejvíce respondentů dodržují Vánoce a Velikonoce. Někteří napsali i další lidové tradice jako například: Masopust, pálení čarodějnic, chodí na hody. V naší rodině také dodržujeme různé lidové tradice, jako Vánoce i Velikonoce, ale i pálení čarodějnic. Jedním z našich rodinných tradic je škaredá středa, kdy přejeme sestře k svátku, jelikož je škaredá středa a vše škaredé má vyjít navenek.

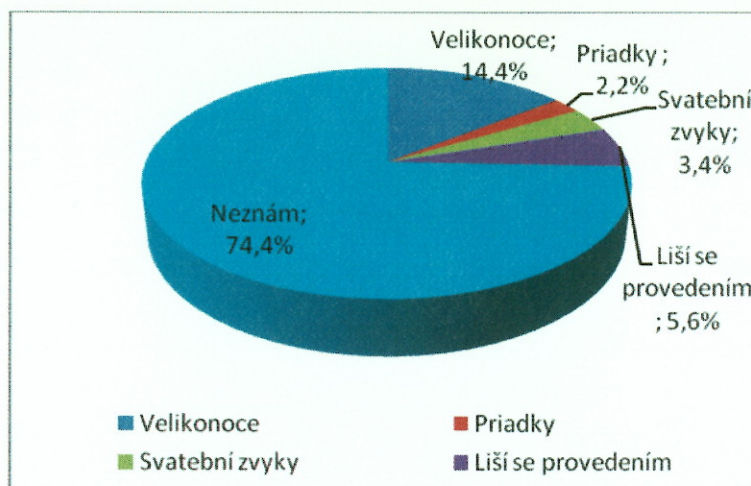
Graf 8. Podíl respondentů na udržení lidových tradic

Znáte nějaké lidové tradice na Slovensku, které se od našich liší?*Tab. 9. – Znáte nějaké lidové tradice na Slovensku, které se od našich liší?*

Lidové tradice Slovenska	Absolutní četnost	Relativní četnost
Velikonoce	13	14,4 %
Priadky	2	2,2 %
Svatební zvyky	3	3,4 %
Liší se provedením	5	5,6 %
Neznám	67	74,4 %
Celkem	90	100 %

V této otázce jsem se chtěl dozvědět, zda lidé mají přehled i o lidových tradicích na Slovensku. Záměrně jsem uvedl do dotazníku možnosti, které si mohly respondenti vybrat, aby tato otázka nebyla tak těžká. Na toto otázku mi odpovědělo všech 90 (100 %) dotazovaných. 13 (14,4%) dotazovaných uvedlo, že Slovensko má jiné Velikonoce – což mají pravdu. Na Slovensku se Velikonoce slaví poléváním děvčat vodou. U nás chodí chlapani s pomlázkou. Další označili, že na Slovensku mají Priadky, což je předání lna za zpěvu děvčat. Tuto variantu si vybraly 2 (2,2%) respondenti. Svatební zvyky, které jsou na Slovensku známé dodnes si vybralo 3 (3,4%) respondentů. Dalších 5 (5,6%) respondentů uvedlo, že se lidové tradice na Slovensku od našich liší pouze provedením. 67 (74,4) respondentů uvedlo, že nezná žádné lidové tradice na Slovensku, které by se od našich lidových tradic lišily.

Graf 9. Podíl respondentů na odlišné lidové tradice

Jak by jste lidovou kulturu „zpopularizovali“, pro širokou veřejnost?

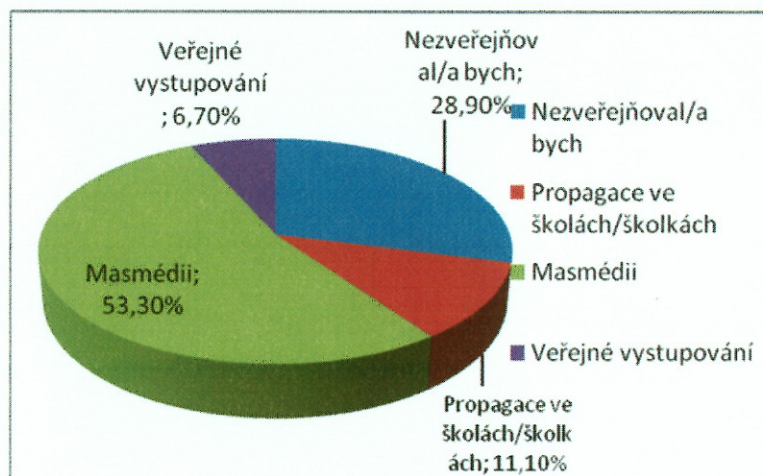
Tab. 10. – Jak by jste lidovou kulturu „zpopularizovali“, pro širokou veřejnost.

Zpopularizování lidové kultury	Absolutní četnost	% v zastoupení
Nezveřejňoval/a bych	26	28,9 %
Propagace ve školách/šolkách	10	11,1 %
Masmédii	48	53,3 %
Veřejné vystupování	6	6,7 %
Celkem	90	100 %

Na tuto otázku jsem se ptal všech 90 (100 %) respondentů. 26 (28,9%) respondentů vypsalo, že by lidovou kulturu nějak nezveřejňovali. 10 (11,1%) respondentů vypsalo, že by více propagovali lidovou kulturu ve základních či mateřských školách. 48 (53,3%) respondentů uvedlo, že by nejraději zpopularizovali lidovou kulturu pro širokou veřejnost masmédiem, tedy televizí, rádiem, internetem. Veřejné vystoupení napsalo 6 (6,7 %) respondentů. Je tedy znát, že lidé by zpopularizovali lidovou kulturu prostřednictvím

masmédií. Je pravdou, že v rádiích občas slyšíme, že se konala nějaká akce, ale to je bohužel minulý čas. Lidé by rádi uvítali, kdyby rádia zvala na lidové akce mnoho dní dopředu, aby lidé tyto akce mohli navštívit. Z mého pohledu bych rád uvítal, kdyby v televizi dávali pořad podobný slovenskému pořad „Kapura“ což je pořad věnovaný folklóru Slovenska. Je pravdou, že Slovensko žije více folklórem než u nás, ale myslím si, že i u nás by se našlo mnoho lidí, kteří by se rádo podívali na různé folklórní vystoupení například ve Strážnici, kam se nedostanou či na prestižní brněnský festival F-scéna i třeba ze záznamu.

Graf 10. Podíl respondentů na zveřejňování lidové kultury

6.5 Závěry šetření

Cílem šetření bylo analyzovat názor lidí na lidovou kulturu a folklór obecně, a zjistit jaký vztah mají k lidové kultuře, folklóru a lidovým tradicím. Pro zjištění výsledků jsem si zvolil techniku dotazníkového šetření. Byly stanoveny tři výzkumné problémy, jejichž ověření a platnost jsem zde potvrdil či vyvrátil.

Výzkumný problém VP1: Lidové tradice se mají dodržovat stále

Při výzkumném šetření jsem se zaměřil na názor lidí, zda je důležité dodržovat lidové tradice a lidovou kulturu. Z mého šetření vyplynulo, že pro lidi je důležité dodržovat lidové tradice, i když v mnoha případech si tím nejsem moc jistý. Mnoho lidí dodržuje lidové tradice na základní úrovni.

Na Vánoce dodržují tradice v podobě štědrovečerní večeře a dávání si dárků pod stromečkem. Vánoce jsou v dnešní době spíše obchodní záležitostí, než tradiční svátky plné tradic a pohody. Lidé místo zastavení se v době adventní u vánočního stromečku, rozjímání na náměstích různých měst, tak chodí po nákupech, nakupují dárky, megalomansky uklízejí. V dnešní době se úplně vytratila tradice Vánoc, vyzdobování obydlí, po štědrovečerní večeři rozkrajování jablíčka, lití olova a dalších tradic, které se v dnešní uspěchané době téměř vytratily z českých domácností.

Je běžné, že mladé generaci nic neříká advent, fašiank, ale tito lidé si oblíbili nový „porevoluční“ svátek 14. února, Valentýn – den zamilovaných, který je spíše obchodním než tradičním svátkem. Lidé nakupují v obchodech různé předměty ve tvaru srdíček, ale zapomínají, že většina starší generace tento svátek neuznává, jelikož právě starší generace bere jako svátek lásky 1. květen, kdy jak tradice praví „má muž políbit ženu pod rozkvetlou třešní, aby neuschla“.

Slovensko je velmi bohaté na lidové tradice a zvyky, které velmi podmínily vývoj folklórních a kulturních oblastí. Dá se říci, že co každá vesnice, to jiné zvyky a tradice. To, v jakém prostředí a podmínkách žili naši předkové, je dnes možné vidět jen v přírodních muzeích a skanzenech kterých je na Slovensku, ale i v České republice nespočet.

Ve výzkumném šetření u vybraných respondentů jsem přišel k závěru, že mnou stanovený výzkumný problém VP1 „*Lidové tradice se mají dodržovat stále*“ **se v realizovaném výzkumném šetření potvrdila.**

Výzkumný problém VP2: Na zachování nehmotného kulturního dědictví je třeba klást důraz.

Na tento výzkumný problém jsem se zaměřil z důvodu zachování nehmotného kulturního dědictví. Nehmotné kulturní dědictví, podle Pařížské Úmluvy z roku 2003, jsou různé zvyky, tradice, ale i zachycení tohoto kulturního dědictví nástroji, předměty, artefakty. Je to tedy celá naše kultura, která se předává z pokolení na pokolení.

Podle mého názoru je velmi důležité zachovávat nehmotné, ale i hmotné kulturní dědictví. Mnoho z mých vrstevníků si už v dnešní době nedokáže představit různé předměty, které naši předkové měli například na praní či jak se dříve předl len.

K dispozici je mnoho lidových výstav či skanzenů, kde tyto předměty můžeme shlédnout, ale většina se nedochovala v originálním pojetí. Podle mého názoru nejkrásnější a nejnavštěvovanější skanzen je v Rožnově pod Radhoštěm, kde nehmotné, ale i hmotné kulturní dědictví můžeme vidět na různých festivalech, které tato obec pořádá. Jsou to nejen kulturní programy při příležitosti oslavných svátků Velikonoc a Vánoc, kdy se celý skanzen zahalí do slavnostního pláště a lidé si mohou koupit či vyrobit nebo vyzkoušet různá řemesla a folklórní program je zaměřený na různé zvyky a tradice určitého období. Ale i po čas celého roku a hlavně v letních měsících se zde koná mnoho folklórních festivalů, které navštěvujeme i s naším folklórním souborem Jánošíček. Jsou to například festivaly jako Rožnovská valaška, která je typický armádní folklórní festival, kterého se pravidelně účastníme již mnoho let. Ale také je to festival „Jánošíkův dukát“ na který jezdí folklórní soubory celého světa, které reprezentují slovenský folklór.

Ve výzkumném šetření u vybraných respondentů jsem přišel k závěru, že mnou stanovený výzkumný problém VP2 „*Na zachování nehmotného kulturního dědictví je třeba klást důraz*“ se v realizovaném výzkumném šetření potvrdila.

Výzkumný problém VP3: Lidé udržují ve své rodině lidové tradice a zvyky.

Tento výzkumný problém se týkal především otázky, která se zaobírala udržování lidových tradic v rodinách. V této otázce jsem se ptal respondentů, zda v jejich rodině dodržují lidové tradice. Na tuto otázku odpovědělo všech 90 (100%) respondentů. Ano, tedy že dodržují lidové tradice, odpovědělo 49 (54,4%) respondentů. Ne, tedy že nedodržují lidové tradice v jejich rodině, odpovědělo 41 (45,6%) respondentů. V této otázce se respondenti mohli rozepsat, když odpověděli ano. Zajímalo mě, jaké tradice v rodinách udržují. Především se jednalo především o Vánoce a Velikonoce. Většina těchto lidí však nedrží na tyto svátky všechny tradice. Na Vánoce mají štědrovečerní večeři a poté si rozbalují dárky, ale už málo domácností dodržují tradice ve stylu rozkrajování jablíček, házení střevícem, lití olova.

Velikonoční zvyky se také pomalu vytrácejí z našich pamětí. Jen málokde uvidíme koledníky s pomlázkami, málo dívek a slečen zdobí vajíčka pro koledníky. Jsou to svátky, pro mnoho lidí spíše volna, než tradic a zvyků.

Mnoho respondentů také vypsalo zvyky, které udržují v rodinném kruhu a tak je považují za zvyky, které poté předávají z pokolení na pokolení.

U nás v rodině se dodržuje mnoho zvyků a tradic, kromě tradičních Vánoc a Velikonoce slavíme i Masopust, Pálení čarodějnic, Hody, ale i škaredou středu.

Na základě tohoto zjištění mohu prohlásit, že výzkumný problém, který jsem si předem stanovil že: **VP3 – Lidé udržují ve své rodině lidové tradice a zvyky se potvrdila.**

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce seznamuje čtenáře s lidovými tradicemi a folklórem na východním Slovensku. V této bakalářské práci velkou část věnuji hlavně folklóru, ale i lidovým tradicím v této části Slovenska.

Teoretická část se věnuje vymezení pojmu jako je lidová píseň, lidový oděv, ale i folklórní oblasti východního Slovenska, které znám i z osobního života, jelikož tuto oblast preferujeme v našem folklórním souboru. Dále jsem v teoretické části uvedl některé lidové tradice a zvyky, které jsou na Slovensku stále. Jsou to například tradiční slovenská svatba, která je na Slovensku jiná, než u nás.

Cílem bakalářské práce bylo zaměření se na lidové tradice a folklór na východním Slovensku. Výzkumem jsem zjistil, že lidé nadále chtějí udržovat lidové tradice a ve většině případů je i dodržují.

Za celou dobu mé činnosti v souboru Jánošíček jsem se setkal s mnoha lidovými tradicemi a folklórem nejen u nás a na Slovensku, ale i v zahraničí. Se souborem jsem procestoval mnoho zemí a tak jsem měl možnost vidět lidové tradice, kroje a tance zemí jako jsou Nizozemí, Belgie, Turecko, Bulharsko, Alžírsko, ale i USA, kde jsme v předminulém roce měli měsíční turné po USA. V USA jsme bydleli u „Mormonů“ v rodinách, takže jsme byli nedílnou součástí jejich rodin a mohli vidět jejich zvyky a tradice, kterých mají mnoho. V minulém roce jsme se se souborem účastnili mezinárodního folklórního festivalu ve francouzském Dijonu, kde jsme dostali prestižní celosvětové ocenění za rozmanité udržování lidových tradic a folklóru. Tohoto ocenění si velmi vážím, jelikož je má jen několik folklórních souborů celého světa.

Tím, že chodím do folklórního souboru již 15 let, považuji se za člověka, který se snaží udržet lidové tradice a zvyky a pokud vše dobře dopadne, budu tyto tradice předávat i svým potomkům, protože si myslím, že lidové tradice by neměly zaniknout.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BÁRTOVÁ, Iva, 2003. Slovensko. Praha. ISBN 80-7316-078-1.
- BEŇUŠKOVÁ, Zuzana, 2010. *Ludová kultúra*. Vydavateľstvo Dajama. ISBN 978-80-89226-84-9.
- BOSÁK, Martin a Rudolf BOSÁK, 2006. Zvyky a tradice na Slovensku. Prešov. ISBN 80-8073-398-8.
- DÚŽEK, Stanislav a kol., 2006. *Ludové tance Spiša*. Vydalo Národné osvetové centrum v Bratislave. ISBN 978-80-7121-285-0.
- DÚŽEK, Stanislav a kol., 2006. *Ludové tance Šariša*. Vydalo Národné osvetové centrum v Bratislave. ISBN 978-80-7121-284-3.
- HORVÁTHOVÁ, Margareta, 2008. *Kroje*. Vydal Perfekt, a. s. ISBN 978-80-8046-421-9.
- LACIKA, Ján, 2002. *Turistický průvodce Slovensko*. ISBN 80-7200-711-4.
- MAJLING, Vojtech, 2009. *Ta dala mamka, ta dala dcérku*. Vydalo Computer Press, a. s. Brno. ISBN 978-80-251-2205-1.
- MÁZOROVÁ, Mária a kol., 1991. *Slovenské ľudové tance*. Vydalo Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 80-08-00322-7.
- MELICHERČÍK, Andrej, 1959. *Slovenský folklór*. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied Bratislava. Y – 006879.
- MÓŽI, Alexandr, 1977. *Vybrané kapitoly z hudobnej folkloriky*. Vydal Osvetový ústav v Bratislave.
- NOSÁLOVÁ, Viera, 1983. *Slovenský ľudový odev*. Vydavateľstvo Osveta, Martin. 70-005-83.
- ONDRUŠOVÁ, Vlasta a Lucie UHLÍKOVÁ, 2006. *Na pomoc dětským folklórním souborům a muzikám (1)*. Vydal Národní ústav lidové kultury Strážnice. ISBN 80-86156-97-7.
- PETR, Ludvík a David PETR, 2010. *Slovensko křížem krážem – VÝCHODNÍ SLOVENSKO*. ISBN 978-80-242-2736-8.
- ZÁLEŠÁK, Cyril, 1988. *Prehľad slovenských ľudových tancov*. Vydal Osvetový ústav v Bratislave. Číslo 7566/87-31.

Pomocné zdroje a literatura

AUTORSKÝ KOLEKTIV, 1987. *Na pomoc práci folklórních souborů v Československé lidové armádě*. Vydal Ústřední dům Československé lidové armády 1987.

KOLEKTIV AUTORŮ národopisného ústavu a spolupracujících institucí, 1990. *Etnografický atlas Slovenska*. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie v Bratislave. ISBN 80-224-0075-0.

Úmluva o ochraně nehmotného kulturního dědictví, Paříž, 17.10.2003

Program folklórního festivalu „Východná“, 2011. *Lúčnica môj život – Štefan Nosál' 85*.

Jánošík – Ondráš 50 let vojenského uměleckého souboru. Vydalo Ministerstvo obrany České Republiky – Agentura vojenských informací a služeb Praha 2004. ISBN 80-7278-225-8.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Podíl respondentů dle pohlaví

Graf 2. Podíl respondentů dle věku

Graf 3. Podíl respondentů dle vztahu k folklóru

Graf 4. Podíl respondentů dle udržování lidových tradic

Graf 5. Podíl respondentů na podporu lidové kultury

Graf 6. Podíl respondentů na poslech lidové písně

Graf 7. Podíl respondentů na důležitost zachování nehmotného kulturního dědictví

Graf 8. Podíl respondentů na udržení lidových tradic

Graf 9. Podíl respondentů na odlišné lidové tradice

Graf 10. Podíl respondentů na zveřejňování lidové kultury

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Kroje východního Slovenska

Obr. 2. Šarišský kroj

Obr. 3. Svatba ve skanzenu Ždiar (manželský pár)

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. – Pohlaví respondentů

Tab. 2. – Věk dotazovaných

Tab. 3. – Jaký vztah máte k lidové kultuře a folklóru obecně

Tab. 4. – Myslíte si, že je třeba udržovat lidové tradice

Tab. 5. – Měla by být podle vašeho názoru lidová kultura podporovaná

Tab. 6. – Poslechli byste si nahrávku lidové písničky

Tab. 7. – Je podle Vás důležité zachovat nehmotné kulturní dědictví

Tab. 8. – Udržujete ve Vaší rodině lidové tradice

Tab. 9. – Znáte nějaké lidové tradice na Slovensku, které se od našich liší

Tab. 10. – Jak byste lidovou kulturu „zpopularizovali“ pro širokou veřejnost

SEZNAM PŘÍLOHA

Příloha P1: Dotazník k bakalářské práci

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Dobrý den,

Jsem student Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Institutu mezioborových studií v Brně. Touto cestou bych Vás chtěl poprosit o vyplnění mého dotazníku na bakalářskou práci na téma Folklor jako sociologický prvek na Východním Slovensku.

Dotazník

1. Váš věk
 - a) 18 let – 30 let
 - b) 31 let – 45 let
 - c) 46 let – 55 let
 - d) 56 let – 65 let
 - e) 65 let – 75 let
 - f) 76 let a více

2. Pohlaví
 - a) Muž
 - b) Žena

3. Vzdělání
 - a) Základní
 - b) Střední s maturitou
 - c) Vysokoškolské

4. Jaký vztah máte k lidové kultuře a folklóru obecně
 - a) Kladný
 - b) Žádný
 - c) Záporný

5. Myslíte si, že je třeba udržovat lidové tradice?
 - a) Ano
 - b) Nevím
 - c) Ne

6. Myslíte si, že je lidová kultura státem či ostatními institucemi dostatečně sponzorovaná?
 - a) Ano
 - b) Nevím
 - c) Ne

7. Měla byt být podle vašeho názoru lidová kultura podporovaná?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nevím
8. Je v místě vašeho bydliště soubor zabývající se lidovými tradicemi? Jestli ano, tak jaký?
- a) Ano Jaký?
 - b) Ne
 - c) Nevím
9. Jste vy, či někdo z vašich blízkých členem folklorního souboru?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nevím
10. Poslechli byste si nahrávku lidové písničky?
- a) Ano
 - b) Ne
11. Je podle Vás důležité zachovat nehmotné kulturní dědictví?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nevím
12. Udržujete ve Vaší rodině lidové tradice?
- a) Ano
 - b) Ne
13. Jaké lidové tradice u Vás v rodině dodržujete?
- a) Vánoce a Velikonoce
 - b) Ostatní zvyky
 - c) Žádné
14. Znáte nějaké lidové tradice na Slovensku, které se od našich liší?
- a) Velikonoce
 - b) Priadky
 - c) Svatební zvyky
 - d) Liší se jen provedením
 - e) neznám

15. Co byste zlepšili na současném stavu lidové kultury?

- a) Propagace
- b) Podpora ve školách a školkách
- c) Neměnil/a bych
- d) Propagace státem

16. Jak byste lidovou kulturu „zpopularizovali“ pro širokou veřejnost?

- a) Nezveřejňoval/a bych
- b) Kroužky ve školách a školkách
- c) Média
- d) Veřejné vystoupení